

Växjö kommun
kommunstyrelsen@vaxjo.se

Rektor vid Gemla skola
Magnus.elmqvist@vaxjo.se

Beslut

efter kvalitetsgranskning av
Lärande och utveckling i fritidshemmets undervisning
med inriktning mot språk och kommunikation
samt natur, teknik och samhälle
vid Gemla skola i Växjö kommun

Inledning

Skolinspektionen har med stöd av 26 kap. 19 § skollagen (2010:800) genomfört en kvalitetsgranskning av *Lärande och utveckling i fritidshemmets undervisning*. Granskningen av fritidshemmets undervisning har avgränsats till områdena språk och kommunikation samt natur, teknik och samhälle.

Syftet med granskningen är att bedöma i vilken grad undervisningen i fritidshemmen genomförs och styrs, så att den främjar elevernas utveckling och lärande inom dessa områden.

Granskningen ska besvara följande frågeställningar:

1. I vilken grad och på vilka sätt främjar undervisningen elevernas förmåga att kommunicera med språkliga uttrycksformer i olika sammanhang och för skilda syften?
2. I vilken grad och på vilka sätt främjar undervisningen elevernas förmåga att utforska och beskriva företeelser och samband i natur, teknik och samhälle?
3. I vilken grad och på vilka sätt främjar rektorn undervisningen inom områdena kommunikation samt natur, teknik och samhälle?

Därutöver ska granskningen på en övergripande nivå försöka finna tänkbara förklaringar till hur olika förutsättningar kan påverka undervisningen i fritidshemmet.

Granskningen genomförs i 24 fritidshem. I urvalet ingår såväl enskilda som kommunala huvudmän. Granskningen av fritidshemmet vid Gemla skola i Växjö ingår i denna granskning.

Skolinspektionen besökte Gemla fritidshem den 27 och 28 mars 2017. Besöket genomfördes av Hanna Antonsson och Lena Stadler. Vid besöket genomförde Skolinspektionen intervjuer med rektorn, personal och elever samt gjorde observationer av verksamheten. Därutöver har Skolinspektionen tagit del av verksamhetens dokumenterade kvalitetsarbete.

När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport.

I detta beslut ges en beskrivning av de utvecklingsområden som framstått som mest centrala. I beslutet redovisar Skolinspektionen även sina iakttagelser, analyser och bedömningar.

Bakgrundsuppgifter om Gemla fritidshem vid Gemla skola

I Gemla skolas fritidshem finns totalt 85 elever i åldrarna 6–12 år. Av dessa utgör 55 elever åldersgruppen 6–9 år. Fritidshemmet är indelat i två avdelningar, Lönne och Eken. På Lönne finns elever från förskoleklass och årskurs 1 och på Eken finns elever i årskurs 2 till 5. Fritidshemmets verksamhet bedrivs före och efter skoldagen samt un-

der lov. Verksamheten leds av skolenhetens rektor. Vid Gemla skolas fritidshem har 75 procent av årsarbetarna pedagogisk högskoleexamen, antal inskrivna elever per årsarbetare är 17 och antal inskrivna elever per avdelning är 42,5.

Enligt Skolverkets nationella statistik för 2016/2017 (genomsnittet för riket) framgår att andelen årsarbetare med pedagogisk högskoleutbildning är 42 procent. Enligt samma jämförande statistik är antalet inskrivna elever per årsarbetare¹ cirka 22 elever.

Sammanfattande bedömning

Skolinspektionens kvalitetsgranskning av fritidshemmet vid Gemla skola visar att undervisningen i hög grad ger eleverna förutsättningar att på olika sätt utveckla sin förmåga att kommunicera samt att den bidrar till att utveckla elevernas intresse för och kunskaper om natur, teknik och samhälle.

Inom området språk och kommunikation får eleverna utveckla sin fantasi och ges möjlighet att kommunicera på olika sätt både i skapande aktiviteter och i lek. Personalen stödjer elevernas egna tankar och åsikter i det vardagliga arbetet. Av utredningen framgår dock att lärmiljön i högre grad behöver stödja möjligheter för elever med annat modersmål än svenska i att använda både svenska och sitt modersmål.

Inom området natur, teknik och samhälle ges eleverna på olika sätt och med tillgång till olika material möjligheter att utforska och samtala om olika företeelser och samband i omvärlden. Genom samlingar och andra gruppaktiviteter ges eleverna möjligheter att reflektera över regler, könsnormer och företeelser i samhället och på fritidshemmet.

För att eleverna ska få förutsättningar att utveckla sin förmåga att kommunicera samt ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att utforska och beskriva företeelser och samband i natur, teknik och samhälle behöver skolans arbete när det gäller användandet av digitala verktyg påskyndas. Trots att ett utvecklingsarbete påbörjats och en strategi finns för hur arbetet ska fortskrida är inte användandet av digitala verktyg en naturlig del av fritidshemmets verksamhet.

Granskningen visar att rektorn på olika sätt behöver förbättra sin ledning och uppföljning av undervisningen vid fritidshemmet. Rektorns uppföljning av undervisningen har påbörjats och kommer att utgöra ett bra underlag i kvalitetsarbetet. Emellertid behöver rektorn och personalen redan nu förbättra uppföljningen av undervisningen inom områdena språk och kommunikation samt natur, teknik och samhälle för att se till att undervisningen överensstämmer med läroplanens syfte och centrala innehåll.

¹ Med årsarbetare menas anställda som arbetar med elever omräknat till årsarbetare med hjälp av tjänstgöringsgraden.

Personalen behöver vidare ges möjlighet till samverkan med skolans lärare för att kunna utveckla hur fritidshemmets undervisning ska kunna komplettera skolans utbildning inom dessa områden.

Identifierade utvecklingsområden

I syfte att höja verksamhetens kvalitet inom de granskade områdena bedömer Skolinspektionen att ett utvecklingsarbete i första hand behöver inledas inom följande områden.

- I arbetet med att ge eleverna förutsättningar att utveckla sina förmågor att kommunicera med språkliga uttrycksformer i olika sammanhang samt utforska och beskriva företeelser och samband i natur, teknik och samhälle behöver undervisningen i högre grad ge eleverna möjlighet att använda digitala verktyg och medier i sitt lärande.
- Elever med annat modersmål än svenska behöver på olika sätt ges möjligheter till att utveckla sitt språk och sin kommunikation både på svenska och på modersmålet.
- Personalen behöver ges möjlighet till samverkan med skolans lärare för att i högre grad kunna utveckla fritidshemmets undervisning inom områdena språk och kommunikation samt natur, teknik och samhälle.

Bedömningsområden

Genom undervisningen ska eleverna ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att kommunicera med språkliga uttrycksformer i olika sammanhang och för skilda syften.

Av läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (Lgr 11, fortsättningsvis läroplanen) framgår att undervisningen ska ta tillvara elevernas nyfikenhet och ge dem möjlighet att utveckla sitt intresse för och sin förmåga att kommunicera med olika språkliga uttrycksformer. Dessutom ska undervisningen sträva efter att på olika sätt skapa möjligheter för elever med annat modersmål än svenska att använda både svenska och sitt modersmål. Undervisningen ska också ge eleverna möjlighet att skapa och uttrycka sig genom lek och olika estetiska uttrycksformer. På så sätt ska undervisningen ge eleverna förutsättningar att kunna tänka, lära och kommunicera i olika sammanhang och för skilda syften. Vidare framgår att undervisningen ska behandla följande centrala innehåll inom kunskapsområdet språk och kommunikation:

- Samtala, lyssna, ställa frågor samt framföra egna tankar, åsikter och argument om olika områden, till exempel etiska frågor och vardagliga händelser.
- Samtala om olika typer av texter.
- Digitala verktyg och medier för kommunikation.
- Säker och ansvarsfull kommunikation, även i digitala sammanhang.
- Ord och begrepp som uttrycker behov, känslor, kunskaper och åsikter. Hur ord och yttanden kan uppfattas av och påverka en själv och andra.

Av läroplanen framgår också att förskoleklassen, fritidshemmet och skolan ska samverka på ett förtroendefullt sätt med varandra och förskolan för att stödja elevernas utveckling och lärande i ett långsiktigt perspektiv.

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att undervisningen i Gemla fritidshem ger eleverna möjligheter att på olika sätt utveckla sina förmågor att kommunicera i olika sammanhang och för olika syften. Genom undervisningen ges eleverna förutsättningar att utveckla sin fantasi och att kommunicera på olika sätt genom såväl skapande aktiviteter som i lek. Vidare stödjer personalen elevernas egna tankar och åsikter i sitt vardagliga bemötande av eleverna. I samband med samlingar får eleverna också hjälp med att sätta ord på olika upplevelser. Möjligheterna för elever med annat modersmål än svenska att utveckla sitt språk och sin kommunikation på modersmålet är dock begränsade. Vidare kan också användandet av digitala medier utvecklas för att i högre grad stödja elevernas kommunikativa förmåga. Digitala medier kan användas som ett verktyg för läsning, fri skrivning och till dokumentation, både på svenska och på andra språk. Ett utvecklingsarbete drivs inom detta område men det framgår också av granskningen att ytterligare arbete behöver genomföras för att införliva de digitala verktygen i planeringen för verksamheten.

Underlag för bedömning

Personalen beskriver att undervisningen i huvudsak utgår från elevernas intresse och är situationsstyrd. För att stödja elevernas kommunikativa och språkliga förmågor har de samling varje dag där eleverna på varje avdelning delas in i två mindre grupper för att genomföra övningar i till exempel lek, språk, något tema (exempelvis teater) eller värdegrundsövningar där alla elever får komma till tals. De gör till exempel övningar i hur eleverna kan hitta nya vänner i samtalet men läser också och visar upp nya böcker som kommit till biblioteket. På fredagar är samlingarna längre eftersom eleverna då slutar skolan tidigt. En dag i veckan genomför de äldre eleverna samlingar med de yngre eleverna och då kan den handla om något som de vill lära ut från skoldagen. Personalen berättar att de lyfter fram kommunikationen i samlingarna och att det är viktigt i deras verksamhet att eleverna samlas en stund på dagen för att samtala och lyssna på andra. Samlingen är också ett sätt för eleverna att få prova något de inte skulle ha gjort annars.

För att uppmuntra till lek och för att eleverna ska prova olika estetiska uttryckssätt i kommunikativt syfte berättar personalen att de har styrda lekar i gymnastiksalen eller ute och att de i samlingen kan leda eleverna i mindre grupper. Exempel på detta är att de yngre eleverna har fått skriva sagor tillsammans på samlingar och de äldre eleverna har spelat teater som de spelat upp för de yngre. I teatern finns många uttrycksformer för eleverna såsom att måla, sy, agera eller skriva manus. Eleverna berättar att de just nu har som avdelningspyssel att måla sockermålningar. Personalen hjälper dem att ta fram material men sedan hittar de själva på vad de ska måla. Eleverna redogör för olika aktiviteter som genomförs under en vecka såsom tjej- och killgrupper, massage, samlingar för varandra, film och skogsbesök. Under observationerna leker eleverna i långa

flöden medan personalen rör sig runt mellan grupperna och det förekommer få konflikter.

Personalen menar att de stödjer elevernas kommunikativa förmågor i leken genom att stödja i exempelvis elevernas rollerkar genom att ge idéer om hur leken kan utvecklas på olika sätt.

För att skapa en lärmiljö som uppmuntrar till läsning berättar personalen att det finns ett eget bibliotek på fritids med faktaböcker, ljudböcker och skönlitteratur. Böckerna används till högläsning i samlingen och vid andra tillfällen och av eleverna som läser själva. En av avdelningarna lyssnar på ljudbok en gång i veckan och har sedan högläsning de andra dagarna. Eleverna berättar att det finns många böcker, både lättlästa och svåra och tjocka och tunna. Ibland finns det tidningar också. Vid observationer av högläsningstillfällen återberättar först en elev vad som hänt hittills i boken och sedan läser pedagogen. De pratar om vad de läser, tittar på bilderna och diskuterar ord och begrepp. Vid observationstillfällena råder en lugn och uppmärksam miljö och eleverna berättar också att de uppskattar högläsningen.

För att ge eleverna möjlighet att lyssna, ställa frågor samt framföra egna tankar och åsikter berättar personalen att de genomför samlingar varje dag. På samlingarna kan eleverna till exempel få skicka en boll till varandra och berätta vad de känner. Eleverna berättar att de pratar om hur de ska vara mot varandra på fritids. De pratar också om varför det finns regler på fritids och eleverna säger att de vet varför reglerna finns och deras betydelse för att alla ska trivas. Vid ett observationstillfälle skickar eleverna en boll till varandra under samlingen och frågar vad som gör kamraten glad. Om någon inte vill svara säger de pass och skickar vidare bollen. Stämningen i samlingen är lugn och eleverna pratar med och lyssnar på varandra. I de dokument som Skolinspektionen tagit del av framgår att det pågår ett tema som heter kamratskap på fritidshemmet som bottnar i att det funnits en oro i elevgruppen. Temat syftar till att stärka sammanhållningen i gruppen och beskrivs med tydlig koppling till läroplanen. I den dokumentation som Skolinspektionen tagit del av beskrivs fritidshemmets mål och verksamhet. Samlingarna beskrivs där som ett tillfälle för att genomföra värdegrundsövningar där elever får uttrycka tankar och åsikter samt argumentera. Av samma dokument framgår att fritidshemmet har högläsning, dramaövningar och lekar där eleverna får träna på att uttrycka behov, känslor, kunskaper och åsikter.

I intervjuer med personalen framkommer att det sedan ett halvår tillbaka finns runt fem elever med annat modersmål än svenska på fritidshemmet. Några av eleverna är nyinflyttade medan andra har funnits i verksamheten sedan sex månader tillbaka. Personalen beskriver hur de arbetar med att utveckla det svenska språket på olika sätt genom att tala om och visa olika saker och vid ett observationstillfälle tränar en personal ord och siffror på en tavla med en av eleverna. När det gäller elevernas möjligheter att utveckla sitt eget modersmål uppger personalen att de kan göra mer. Det som de hittills har gjort är att lyfta fram att eleverna har ett annat språk och en annan kultur i elevgruppen och funderat på om det finns något som eleverna kan lära de andra. Vid observationer iakttas ingen litteratur, planscher eller annat material på annat språk än svenska.

I intervjuer med såväl rektorn som med personal framkommer att användandet av digitala verktyg och medier för kommunikation är ett område som fritidshemmet behöver utveckla. Personalen menar att de är medvetna om att ett innehåll gällande digitala verktyg finns med i läroplanen och att de behöver utveckla arbetet med detta. Personalen uppger att det finns tillgång till en halv klassuppsättning surfplattor som kan bokas men att de inte har kommit igång med det ännu. Ett utvecklingsarbete med surfplattor som bas är i uppstartsfasen och ett arbete med eleverna om att göra enkla programmeringar är planerat. Personalen menar att arbetet är i startgroparna. De äldre eleverna har dock under våren använt surfplattor för att skapa egna filmer om vänskap och då filmade eleverna själva skolan samt byggde med leksaker för att animera. I ett av klassrummet finns en smartboard och på den har eleverna tittat på film. Eleverna uppger att de har surfplattor på fritids men att de oftast inte får använda dem. På loven kan de få spela på dem och ibland kan de använda dem för att ta reda på saker men det är inte så ofta. Datorer använder eleverna ibland på fredagar. Däremot uppger personalen att de samtalat om styrkor och svagheter i digital kommunikation med eleverna. På en samling har de pratat om sociala nätverk och medier, vilka hemsidor eleverna använder och bilder de lägger ut. De lyfte till exempel vad som händer om någon skickar ett fult ord på sociala medier och sedan raderar det. Personalen uppger att det har hänt en del på nätet mellan eleverna och att yngre elever blir mer digitala och att personalen därför har sett ett behov av att samtal kring sociala medier.

Genom undervisningen i fritidshemmet ska eleverna ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att utforska och beskriva företeelser och samband i natur, teknik och samhälle

Av läroplanen framgår att undervisningen ska bidra till att utveckla elevernas intresse för och kunskaper om natur, teknik och samhälle genom att ge dem möjligheter att utforska, ställa frågor kring och samtala om företeelser och samband i omvärlden. Undervisningen ska också ge eleverna möjlighet att använda matematik för att beskriva omvärlden och lösa vardagliga problem. Vidare ska undervisningen ge eleverna möjlighet att utveckla kunskaper om hur de olika val som människor gör kan bidra till en hållbar utveckling. Genom att eleverna får vistas i natur och samhälle ska undervisningen också stärka deras möjligheter att ta del av ett aktivt förenings-, kultur- och friluftsliv i närmiljön. Vidare framgår att undervisningen bl.a. ska behandla följande centrala innehåll inom kunskapsområdet natur och samhälle:

- Olika sätt att utforska företeelser och samband i natur, teknik och samhälle, till exempel genom samtal, studiebesök och digitala medier. Hur företeelser och samband kan beskrivas, till exempel med ord och bilder.
- Matematik som redskap för att beskriva vardagliga företeelser och för att lösa vardagliga problem.
- Byggnad och konstruktion med hjälp av olika material, redskap och tekniker.
- Normer och regler i elevernas vardag, till exempel i lekar och spel, och varför regler kan behövas.
- Etnicitet, könsroller, kroppsideal och konsumtion samt kritisk granskning av hur dessa företeelser framställs i medier och populärkultur.

- *Barnets rättigheter i enlighet med konventionen om barnets rättigheter (barnkonventionen).*

Av läroplanen framgår också att förskoleklassen, fritidshemmet och skolan ska samverka på ett förtroendefullt sätt med varandra och förskolan för att stödja elevernas utveckling och lärande i ett långsiktigt perspektiv.

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att undervisningen vid Gemla fritidshem ger eleverna stora möjligheter att utforska, ställa frågor kring och samtala om olika företeelser och samband i omvärlden. Av granskningen framgår att eleverna uppmuntras att ställa frågor om sammanhang, utföra aktiviteter som är inriktade på teknik och får rika tillfällen att med olika material bygga och konstruera. Eleverna kan också utveckla sin förmåga att lösa problem genom att de arbetar med byggande och konstruktion. Eleverna konstruerar både själva och utgår från ritningar i sitt byggande och ges möjlighet att använda olika material, redskap och tekniker. Genom exempelvis plantering, experiment och vistelse i naturen möjliggörs utforskande inslag. Personalen använder matematiska begrepp i undervisningen och stimulerar också eleverna i att använda matematik i olika vardagliga situationer. Genom samlingar och andra samtal samt situationsstyrda aktiviteter ges eleverna möjlighet att reflektera över de normer och regler som finns på fritidshemmet och vad de innebär. I samma sammanhang ges också eleverna möjlighet att möta ett innehåll i undervisningen som handlar om barns rättigheter, könsroller och etnicitet.

Granskningen visar också att eleverna, genom studiebesök och utflykter, får tillfälle att öka sin kunskap om närsamhället och att möta ett brett utbud av föreningsliv.

Underlag för bedömning

Av intervjuer med elever, personal och av observationer framgår många exempel på bygg- och konstruktionslek. Det finns olika material att tillgå och eleverna nämner ett flertal gånger under intervjuerna att de ofta bygger och pysslar. Eleverna nämner särskilt att de bygger lego, använder kapplastavar, glasspinnar och andra material för att konstruera olika former och föremål. Eleverna säger att fröknarna hjälper till ibland när de inte kommer på hur de ska bygga eller kommer med förslag på vad de kan bygga. Personalen berättar att eleverna bygger egna världar och att många gillar konstruktion. Byggande och konstruktion är också ett bra sätt att blanda åldrar i grupperna. Personalen menar att de, när det är möjligt, försöker gå ett steg längre och bygga på med kunskap eller experiment i de samtal kring konstruktion och byggande som eleverna för. För att stödja arbetet inom bygg- och konstruktionslek finns datorer och surfplattor som dock inte används så som de skulle kunna göra berättar personalen. Personalen hoppas dock på att användandet av surfplattor ska bli bättre inom detta område.

Personalen berättar att de bland annat använder sig av en skogsdunge intill skolan för att utforska samband. Eleverna är ute varje dag och på onsdagar går de iväg och äter mellanmål ute. Just nu har de också arbetat med ett tema om årstidernas växlingar, något som förskoleklassen också arbetar med. De tar även in en del saker från naturen och planterar inomhus. Eleverna har också teknikdagar i skolan som fortsätter på fri-

tids. De handlar om hållfasthet, luft, konstruktion och programmering. Olika robotar och utrustningar har lånats in från en lärverktygscentral för temat.

Personalen uppger att de använder matematik hela tiden men utan att de själva tänker på det. Exempel som ges är att eleverna mäter, viker, arbetar med turordning, pratar om klockan och spelar mattespel. Det finns även en markering på golvet med en meter som används för att uppskatta andra föremåls längd. I samlingar leker eleverna minutboll för att uppskatta hur lång en minut är. Eleverna berättar att de använder matematik när de leker affär, räknar i ringen eller spelar spel. Ibland bakar de också och då mäter de upp ingredienserna.

För att ge eleverna möjlighet att reflektera över normer och regler i sin vardag samt hur gemensamma beslut kan fattas och hur konflikter kan hanteras på ett konstruktivt sätt berättar personalen att de försöker ge eleverna verktyg för att hantera konflikter som kan uppstå i deras lekar. Eleverna ska bli mer självständiga men samtidigt känna att personalen är med och stöttar. Personalen menar också att det är viktigt att eleverna vet varför de har reglerna, det arbetar de med hela tiden och det är grunden för allt arbete. Elever och personal sätter tillsammans upp regler för ur olika lekar ska fungera men eleverna har också egna lekar med ett helt eget regelsystem som också fungerar. Personalen berättar att de har kompisamtal med de äldre eleverna då de samtalar om hur eleverna ska vara mot varandra. De har också läst om positiva ord och använder sig av känslobollar. Eleverna berättar att de ibland pratar om hur det är på fritids men att de flesta tycker att det är bra. Eleverna menar att de varit med och bestämt en del regler men inte alla. Till exempel har de bestämt hur många elever som får vara på kompisgungan samtidigt och i "docken".

För att eleverna ska ges möjlighet att möta ett innehåll som handlar om barns rättigheter, etnicitet och könsroller berättar personalen att de använder ett material med praktiska övningar och lekar som handlar om könsroller, vad som händer mellan tjejer och killar och etnicitet. På internationella kvinnodagen tog de upp skillnader mellan kvinnoroller i olika länder och eleverna fick berätta om sina länder och kulturer. Personalen menar att det är viktigt att eleverna lär sig att acceptera olikheter och att förstå att alla är olika. I de dokument som Skolinspektionen tagit del av och som handlar om mål och verksamhet för fritidshemmet framgår att barns rättigheter och skyldigheter diskuteras tillsammans med eleverna på samlingar och temadagar.

Eleverna berättar att de pratat om återvinning på fritids och personalen berättar att de arbetat med hållbar utveckling genom att ha en kompost. I dagsläget har de bruna påsar med matavfall som sorteras tillsammans med papper, glas och plast. Genom återvinningen kan miljöfrågor tydliggöras för eleverna.

Personalen berättar att invånare i Gemla är mycket aktiva i det lokala föreningslivet tillsammans med fritids. Kulturskolan kommer till fritids med sång, kör och instrument och eleverna får vara i hembygdsparken. Vid olika utflykter lär sig eleverna att orientera sig i närmiljön och vara uppmärksamma på trafiken. Personalen berättar också att de har god kontakt med företag i området och försöker hitta samverkan med andra organisationer.

Rektorns styrning och ledning av undervisningen i fritidshemmet med inriktning mot områdena språk och kommunikation samt natur, teknik och samhälle.

Av 4 kap. 3 § skollagen (2010:800) framgår att varje huvudman systematiskt och kontinuerligt ska planera, följa upp och utveckla utbildningen. Av 4 kap. 4 § skollagen framgår bl.a. att detta arbete även ska genomföras på skolenhetsnivå samt att rektorn är ansvarig för att kvalitetsarbetet genomförs.

Av Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2014:39) med kommentarer: Fritidshem framgår att rektorn bör se till att fritidshemmets utvecklingsområden identifieras och synliggörs i det systematiska kvalitetsarbetet. Rektorn bör vidare organisera verksamheten så att personalen i fritidshemmet ges utrymme att planera, följa upp och utveckla utbildningen samt organisera verksamheten så att den stödjer samarbetsformer och erfarenhetsutbyten mellan personalen i fritidshemmet, förskoleklassen och skolan. Vidare framgår att rektorn bör anpassa gruppstorlek, personaltäthet och grupp sammansättning och då väga in faktorer såsom: elevernas ålder, personalens kompetens, lokalernas och utemiljöns utformning, elever med annat modersmål än svenska, elever i behov av särskilt stöd, kontinuitet i elev- och personalgruppen samt elevernas närvaro-tider. Rektorn bör vidare utforma kompetensutvecklingsinsatser för personalen i fritidshemmet utifrån en kontinuerlig kartläggning och analys av verksamhetens behov.

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att rektorn leder och följer upp undervisningen vid fritidshemmet på övergripande nivå. Personalen på fritidshemmet har gemensam schema-lagd planeringstid samt enskild planering för att organisera verksamheten i fritidshemmet. Rektorn och personalen behöver dock, utifrån läroplanens syfte och centrala innehåll för fritidshemmet, följa upp på vilka sätt och i vilken grad utbildningen främjar elevernas utveckling och lärande avseende områdena språk och kommunikation samt natur, teknik och samhälle. Mot bakgrund av att undervisningen i fritidshemmet i hög grad är situationsstyrd bedömer Skolinspektionen att denna uppföljning behöver göras regelbundet så att styrdokumentet kan utgöra en grund för personalens planering och genomförande av undervisningen.

Personalen behöver vidare i högre grad ges möjlighet till samverkan med skolans lärare för att kunna utveckla hur fritidshemmets undervisning ska kunna komplettera skolans utbildning inom områdena språk och kommunikation samt natur, teknik och samhälle. Rektorn behöver även utveckla dokumentationen av fritidshemmet så att den omfattar en bedömning av undervisningen avseende områdena språk och kommunikation samt natur, teknik och samhälle.

Underlag för bedömning

Av intervjuer med rektor och personal framgår att personalen i fritidshemmet har en timme gemensam planeringstid i veckan, en timma tillsammans med förskoleklassen och två timmars enskild planering. Utöver dessa tider har personalen en halvtimme förtroendetid. Den gemensamma planeringstimman används både till praktiska och pedagogiska frågor. Personalen uppger att de aktivt försöker styra samtalen mot det

pedagogiska samtalet bort från annat som hänt i verksamheten. På planeringstiderna planeras både den dagliga verksamheten och olika teman, till exempel kamratskap. Vid planeringen av just detta tema utgår planeringen från läroplanen och temat bygger på kommunikation och att eleverna ska stärka varandra i gruppen genom att prata med varandra. Övrig undervisning är strukturerad men planeras inte på samma sätt i förväg. I den vardagliga planeringen utgår personalen inte på samma sätt från läroplanens syfte. Personalen uppger att de skulle behöva vända på planeringen och i högre grad utgå från läroplanens syfte vid planeringen.

Rektorn menar att hen har för få samtal med personalen i fritidshemmet men att hen ibland deltar på planeringstiden. I övrigt förlängs hela skolans apt-träffar varannan gång bara för fritidshemmet. Då blir det mycket praktiska frågor men också pedagogiska. Rektorn menar att hen pratat med personalen om att de ska fokusera på pedagogiska frågor på sina möten.

Vad gäller samverkan med skolan menar rektorn att fritidshemmet varit eftersatt. Det har varit mycket fokus på skolan och kraven där och det har varit svårt att få till planeringstid tillsammans med fritidshemmet. När skolan har sina konferenser och när det planeras teman för skola och fritids är det alltid med en representant från fritids. Personalen berättar att som det är nu planerar fritids och förskoleklass tillsammans en timme i veckan och sedan är personalen på fritids inne i skolan och får en inblick i vad de gör men det finns inte någon tid för fritidspersonalen att planera tillsammans med någon av skolans lärare.

Uppföljningen av undervisningen för fritidshemmet görs som en del i skolenhetens kvalitetsarbete berättar rektorn. Fritids ses inte som en separat del och de mål som är uppsatta är för hela skolan gäller också fritidshemmet. Inga av dessa mål utgår från något problemområde som identifierats på fritidshemmet. Rektorn menar att uppföljningen gällande fritids verksamhet har varit bristfällig men från detta läsår har de en plan för hur de ska arbeta med reflektionsdokument. Den nya läroplanen kommer också att påverka inriktningen mot läroplansmålen. Tidigare har personalen varit mer aktivitetsstyrda men nu börjar de vända så att målen är utgångspunkten och utefter dem ser personalen vilka aktiviteter som ska göras. Det ingår också i den övergripande kompetensutvecklingen som pågår med fokus på det nya kapitlet i läroplanen. Personalen berättar att de har en dialog med rektorn kring fritidshemmets uppdrag men att det inte är en planerad systematisk uppföljning. Tidigare har de inte följt upp det pedagogiska arbetet speciellt bra men nu har de börjat med reflektionsdokumentet.

Det har hittills inte funnits någon dokumentation eller grund för fritidshemmets undervisning för att kunna bedöma verksamheten på avdelningsnivå. Rektorn menar dock att hen har insikt i verksamheten eftersom hen har varit länge på skolan, pratar med föräldrar och elever och personal och därmed kan följa upp styrkor och svagheter.

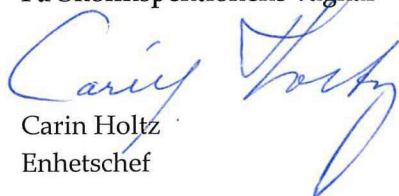
Uppföljning

Huvudmannen ska senast den 9 oktober 2017 redovisa till Skolinspektionen vilka åtgärder som vidtagits utifrån de identifierade utvecklingsområdena.

Redogörelsen skickas via e-post, till skolinspektionen.linkoping@skolinspektionen.se eller per post till, *Skolinspektionen, Box 330, 581 03 Linköping*. Hänvisa till Skolinspektionens diarienummer för granskningen (dnr 400–2016:207) i de handlingar som sänds in.

I ärendets slutliga handläggning har utredare Stina Nilsson och Lena Stadler deltagit.

På Skolinspektionens vägnar

Carin Holtz
Enhetschef

Hanna Antonsson
Föredragande/Utredare

Bilaga

Författningsstöd m.m.

Författningsstöd m.m.

Skollagen (2010:800)

Allmänna bestämmelser för skolväsendet som även omfattar fritidshemmet (1-5 kap.).

1 kap. Inledande bestämmelser

- Skolväsendet (1 §)
- Definitioner (3 §)
- Syftet med utbildningen (4 §)
- Utformningen av utbildningen (5-7 §§)
- Lika tillgång till utbildning (8 §)
- Likvärdig utbildning (9 §)
- Särskild hänsyn till barns bästa (10 §)
- Läroplan (11 §)

2 kap. Huvudmän och ansvarsfördelning

- Ledningen av utbildningen (9 och 10 §§)
- Lärare och förskollärare (13 och 14 §§)
- Kompetensutveckling (34 §)
- Lokaler och utrustning (35 §)

3 kap. Barns och elevers utveckling mot målen

- Om inte något annat anges gäller bestämmelserna i kapitlet också fritidshemmet (2 §)
- Barnens och elevernas lärande och personliga utveckling (3 §)

4 kap. Kvalitet och inflytande

- Systematiskt kvalitetsarbete enhetsnivå (4 §)
- Inriktningen på det systematiska kvalitetsarbetet (5 §)
- Dokumentation (6 §)
- Allmänt om barnens och elevernas inflytande (9 §)

5 kap. Trygghet och studiero

- Bestämmelserna i 1-6 och 22-24 §§ gäller också för fritidshemmet (2 §)
- Arbetsmiljö (3 och 4 §§)

14 kap. Särskilda bestämmelser för fritidshemmet

- Utbildningens syfte (2 §)
- Erbjudande av utbildning (3 och 4 §§)
- Omfattning (5-8 §§)
- Elevgrupperna och miljön (9 §)

Läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (Lgr 11)

1 kap. Skolans värdegrund och uppdrag

2 kap. Övergripande mål och riktlinjer

- Kunskaper (2.2)
- Ansvar och inflytande (2.3)
- Skolan och omvärlden (2.6)
- Rektors ansvar (2.8)

4 kap. Fritidshemmet

- Fritidshemmets syfte och centrala innehåll
- Centralt innehåll: Språk och kommunikation
- Centralt innehåll: Natur och samhälle

Skolverkets allmänna råd med kommentarer

Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2014:39) med kommentarer: Fritidshem

- Rektorns pedagogiska ledarskap (4)
- Lärande i fritidshemmet (5)

Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2012:98) med kommentarer: Systematiskt kvalitetsarbete - för skolväsendet

- Att styra och leda kvalitetsarbetet (1)
- Att dokumentera kvalitetsarbetet (2)
- Att följa upp resultat och måluppfyllelse (3)
- Att analysera och bedöma utvecklingsbehoven (4)